

YAZINSAL ALANDA KLASİK ÜTOPYALAR VE TÜRK EDEBİYATI'NDA ÜTOPYA

CLASSIC UTOPIAS IN LITERARY AND UTOPIA IN TURKISH LITERATURE

Filiz BALI*
Ufuk UĞUR**

Öz

Zihin tarafından üretilen, gerçekleşmesi ve ulaşılması istenen fakat bu amacın imkânsız olarak görüldüğü daha ideal ve daha iyi bir devlet modeli ya da toplum yapısı oluşturmak veya ortaya çıkarmak amacıyla zihin dünyasında kurgulanan ve üretilen bir düş olarak ifade edilebilen ve Sümerler'in kil tabletlerinde bile bir anlatı şeklinde görülebilen ütopya olgusu daha iyi ve güzel bir yaşama kavuşma ve ulaşma arzusu ile geleceğe yönelik tasarımlarda bulunan insanoğlu için adeta bir özlem olmuştur. Bu çalışmada öncelikle yazınsal klasik ütopyalardan bazıları kısa bir değerlendirmeye tabi tutulacak, akabinde Türk Edebiyatı bağlamında ütopyik öğeler barındıran eserler ve barındırdıkları öğeler hakkında kısa bilgiler verilecektir. Genel değerlendirme ve sonuç bölümünde ise ütopyik yapılanmalar çeşitli açılardan ele alınmaya çalışılacaktır.

Anahtar Sözcükler: Ütopya, el-Medinetü'l Fâzıla, İslâmî Ütopya, Feminist Ütopya

Abstract

A case of utopia; which produced mentally, willing to be occurred and reached but, is seen as imposible, which can be stated as a dream that built and produced in the mind to, constitute and reveal more optimal and beter government model or community structure and that can be seen in the sumerian's clay tablets as a narrative become a craving for the human beings designing futurewith the desire of convergence and reach to a beter and beautiful life. In this study, primarily, some of the literary classical utopias will be evaluated, subsequently, short description about works which include utopian items in terms of Turkish literature and included items will be given. In the general evaluation and conclusion part, utopian structures will be discussed from different points of view.

Key Words: Utopia, el-Medinetü'l Fâzıla, Islamic Utopia, Feminist Utopia

Giriş

Daha iyi ve güzel bir yaşama kavuşma ve ulaşma arzusu ile geleceğe yönelik tasarımlarda bulunan insanoğlu düşünen bir varlık olup; sözkonusu tasarımlarını ütopya olarak adlandırılan eserlerle çeşitli zamanlarda ortaya koymuştur. Bireyin iç dünyasının bir yansıması olan, kendini keşfetmeye ve içinde bulunduğu dünyayı anlamlandırmaya yönelik bir çabanın ürünü şeklinde ortaya çıkan ütopyalar adeta yeni bir dünyaya açılan pencerelerdir. Ütopik

---

* Ordu Üniversitesi, SBE Sinema ve Televizyon ABD Yüksek Lisans Öğrencisi, ziliff_84@hotmail.com

** Yrd. Doç., Ordu Üniversitesi, SBE Sinema ve Televizyon ABD, ugurufuk@mynet.com

eserlerde mevcut ya da muhtemel sorunları aşmak için, nasıl daha iyi bir toplum kurulur/ olunur teması işlenmektedir.

Çalışmanın birinci bölümünde, ütopya kavramı sözlük ve etimolojik (köken) anlamları açısından bazı yazar ve düşünürlerin ütopya kavramı hakkındaki düşünce ve tanımlamaları yer almaktadır. Klasik ütopyalar hakkında ise genel bir değerlendirme yapılmıştır. Takip eden bölümde ütopyik eserlerin bir kısmı ele alınarak çeşitli açılardan değerlendirmelerde bulunulmaya çalışılmıştır. Burada dikkat edilmesi gereken nokta, ütopyik eserler yazınsal boyutta kalan ve neredeyse hiçbirinin sinemaya uyarlanmamış olmasıdır. Çalışma esnasında yazınsal klasik ütopyalardan Platon (Eflatun)'un Devlet, Farabi'nin el-Medinetü'l Fâzıla, Thomas More'un Ütopya (1516), Tommaso Campanella'nın Güneş Ülkesi (1602) ve Francis Bacon'un Yeni Atlantis (1622) adlı eserleri kısa bir değerlendirmeye tabi tutulacaktır. İkinci bölümde ise Türk Edebiyatı bağlamında ütopyik öğeler barındıran eserler ve barındırdıkları öğeler hakkında kısa bilgiler verilmeye çalışılacaktır. Genel değerlendirme ve sonuç bölümünde ise ütopyik yapılanmalar çeşitli açılardan ele alınmaya çalışılacaktır.

1. Ütopya Kavramı ve Yazınsal Alanda Klasik Ütopyalar

Bu bölümde öncelikle çeşitli açılardan ütopya kavramı irdelenmeye çalışılacak, akabinde yazıldıkları dönemler itibarı ile türün öncülü olmaları ve kendilerinden sonraki eserleri derinden etkilemeleri nedeniyle klasik olarak nitelendirilen 5 eser ele alınacaktır.

1.1. Ütopya Kavramı

Daha iyi ve güzel bir yaşama kavuşma ve ulaşma arzusu ile geleceğe yönelik tasarımlarda bulunan insanoğlu düşünen bir varlık olup; sözkonusu tasarımlarını ütopya olarak adlandırılan eserlerle çeşitli zamanlarda ortaya koymuştur. Bireyin iç dünyasının bir yansıması olan, kendini keşfetmeye ve içinde bulunduğu dünyayı anlamlandırmaya yönelik bir çabanın ürünü şeklinde ortaya çıkan ütopyalar adeta yeni bir dünyaya açılan pencerelerdir.

Bu noktada ilk olarak ütopya kavramının sözlük anlamı, etimolojik kökeni ve çeşitli fikir ve bilim insanları tarafından yapılan tanımlamaları üzerinde durularak ütopyanın ne olduğu hakkında bilgi verilecek olup, akabinde ütopya çeşitleri üzerinde durulmaya çalışılacaktır.

İlk olarak ütopya kavramının sözlük anlamları üzerinde durulacak olunursa; İngilizce sözlüklerde ütopya, Yunanca “ou” (olmayan) ve “topos” (yer) kelimelerinin birleşimi olarak ifade edilmekte ve “hiçbir yer” anlamında kullanılmaktadır (Reese, 1999: 800).

Türk Dil Kurumu tarafından yayımlanmış olan Türkçe Sözlük'te ise, “Gerçekleştirilmesi imkânsız tasarı veya düşünce” olarak ifade edilmektedir.

Tanyeli (1993: 22-25)'ye göre ise; ütopya gelecekte gerçekleşmesi düşünülen bir proje demek değildir. Belirli bir toplumsal etkinlik alanında kalmak şartıyla geleceğin tümel olarak projelendirilmesidir, bir öngörüler sistemidir.

Bir felsefe sözlüğünde ise, “ Salt düşüncede de olsa içinde yaşayanlara eşitlikçi, doğru, haktanır, yetkin bir düzen içerisinde kötülüklerden arındırılmış mutlu bir yaşam sürmeyi vaat eden kurgusal ve ülküsel “kusursuz” toplum tasarısı; “düş ülke” ya da “düş ülkü” anlamlarına gelmektedir (Ulaş, 2002: 1507).

Cevizci (2003: 406)'ye göre “ İdeal ya da yetkin toplum. İdeal bir toplum düzeni ya da yönetim biçimi ortaya koyan tasarım” olarak ifade edilen ütopya kavramı Marshall (1999: 780)'a göre ise, “kusursuz bir toplumu ya da ideal bir devleti ifade eden hayali bir kurgudur”. More ise “iyi ama olmayan yer ” anlamında bu kavramı kullanmıştır (Ulaş, 2002: 1507). Kumar (2005: 9)'a göre ütopya; “mümkün olmayan, ancak insanın bulunmak için heves ettiği bir dünyada yaşamak” anlamına gelmektedir. Timuçin (1994: 244)'e göre ütopya; “gerçekle ilgisi

olmayan siyasal ve toplumsal düzen tasarımı, ülküsel yaşam düzeni ve gerçekleşmesi imkânsız görünen tasarım ya da tasarımlardır ”.

Sargın (2003: 1-2)’a göre, “Ütopya, mekâna, mekânsallığa ve mekânsallaşmaya gereksinim duyar. Her ne kadar, “ötedeki yer”i müjdelese de, mekânla bezenmeli, kimliğini ve eylemselliğini mekân aracılığıyla kurmalıdır. Ancak bütün bu üst-yapıya rağmen önünde sonunda Ütopya, imgelem dünyasına takılıp kalır; maddesel değildir, coğrafyası algısal bir haritalanmaya indirgenebilecek kadar soyut, yapılabirliği ise aşkinci bir süreci talep edecek denli “belirsiz”dir. Kısaca, Ütopya bizde olmayanın özlemidir”.

Kır (2007: 6)’a göre, ütopya geniş anlamda zihinde tasarlanmış, olması arzulanan veya olacağı kabul edilen bir ideal toplum şeklinin hayali ifadesi, dar anlamda ise belirli bir sınıf veya grubun çıkarlarıyla dengeli olarak mevcut toplum düzenini değiştirmek amacını güden toplumsal doktrin şeklinde tanımlanabilir.

Bu noktaya kadar ortaya konulan tanım ve yaklaşımlar bir bütün olarak ele alındığında; ütopya, zihin tarafından üretilen, gerçekleşmesi ve ulaştırılması istenen fakat bu amacın imkânsız olarak görüldüğü daha ideal ve daha iyi bir devlet modeli ya da toplum yapısı oluşturmak veya ortaya çıkarmak amacıyla zihin dünyasında kurgulanan ve üretilen düştür şeklinde bütüncül bir yaklaşıma ulaşılabilir.

Diğer bir ifade ile temel ortaya çıkış noktaları daha iyi, mutlu ve özgürlükçü bir yaşam biçimi kurmak olan ütopyalar kendi dönemlerinin çeşitli olumsuzlukları karşısında daha mükemmel bir toplum modeli inşa etme doğrultusunda gösterilen çabaların bir yansıması olarak değerlendirilebilirler (Durak, 2006: 35). Öznenin bölünmesini reddeden ütopyalar, geleceği bugünle ilintili ama bugünün ötesine geçen iyimser bir tarzda inşa ederler. Ütopik bir yaşamın izlerine Sümerlerin kil tabletlerinde, Eski Ahit’te ve Hesiodos’un (M.Ö. 8. yy) şiirlerinde rastlanmakta olup, Atina’daki felsefi ve politik tartışmalarda (M.Ö. 5. yy.) da ütopyacı düşünce önemli bir rol oynamaktadır (Sargent, 2004: 91-101).

Yazılı bir metin olarak kusursuz yer tanımı Eumeros (M.Ö. 300)’un günümüze ancak parçaları kalmış olan “Kutsal Söylenceler” adlı eserinde Panchaia adlı bir masal adasını anlattığı, ayrıca düşsel bir deniz yolculuğu ile ütopyayı birleştirdiği noktada görülür (Göktürk, 1982: 20).

Tarihi gelişim süreci içerisinde farklı dönem ve kültürlerde ortaya konulan belli başlı ütopyalardan Platon (Eflatun) (ö. 343)’un Devlet’inde aile, Ortaçağ İslâm Dünyası’nda Fârâbî (ö. 950)’nin el-Medinetü’l Fâzıla’ında din, Thomas More (ö. 1535)’un Ütopya’ında sosyo-ekonomik hayat, Batı’da Rönesans Dönemi’nde Francis Bacon (ö. 1626)’un Yeni Atlantis’inde bilimsel gelişmeler ve Tommaso Campanella (ö. 1639)’nın Güneş Ülkesi’nde ekonomik yapılanma temel unsur olarak ele alınmıştır. Yazınsal alanda başka ve konuya farklı açılardan yaklaşan ütopik öğeler içeren eserler de bulunmakla birlikte sözkonusu eserlerin sıralanmasının temel sebebi kaleme alındıkları dönemde ve sonraki dönemlerde etkilerinin devam etmiş olmasıdır.

Yukarıda sıralanan ütopyalar siyaset tarzı açısından ele alındığında; Devlet’te aristokrasi, el-Medinetü’l Fâzıla’da demokrasi, Ütopya’da laik - demokrat, Güneş Ülkesi’nde monarşi ve Bacon’un Yeni Atlantis’te krallık yönetim şekli olarak görülmektedir.

Klasik ütopyalarda hiçbir sınıfın ayrıcalığı olmayıp, ahlâkî erdem olarak adalet kavramına önem verilir. Sözkonusu erdemin toplumun her kesimi tarafından benimsenmesi amacıyla devletin koymuş olduğu yasalar, yöneticiler de dâhil olmak üzere toplumun her kesimi için geçerlidir. Ayrıca, bireyler kendilerine yöneltilen suçlamalar karşısında kendilerini rahatlıkla savunabilmektedirler (Platon, 2010: 166 (368-e); More, 2010: 111).

Daha geniş açıdan ele alındığında ideal bir devlette ahlâkî erdemlerden olan adalet, bilgelik, ölçülülük ve cesaret kavram ve unsurları ütopyalarda önem taşımaktadır. Bunun temel sebebi sözkonusu dört erdem sayesinde devletin devamlılığı ve toplumun düzenli bir şekilde işleyişinin sağlanacak olmasıdır. Bunun doğal sonucu olarak da ütopyaların hemen hemen hepsinde bu dört unsurdan söz edilir (Platon, 2010: 286 (428-a), More, 2010: 89-93; Campanella, 2007: 53). Özellikle Platon ve Fârâbî sözkonusu erdemleri ayrıntılı olarak ele almış olup; Platon, sadece kendi devletinde yaşayan insanların mutlu olmasını hedeflemekle birlikte Fârâbî tüm dünya devletlerinin ve topluluklarının oluşturacağı daha büyük toplumsal birliklerin mutluluğunu hedeflemiştir.

1.2. Yazınsal Alanda Klasik Ütopyalar

Çalışmanın bu aşamasında yukarıda isimleri sıralanan eserler hakkında kısa kısa bilgiler verilmeye çalışılacak olup, söz konusu eserler yazıldıkları dönemler itibarı ile türün öncülü olmaları ve sonraki eserleri etkilemeleri nedeniyle klasik niteliği taşımaktadırlar.

Eser sahipleri tarafından idealize edilen bir toplum modelini oldukça ayrıntılı anlatımlarla ortaya koyan ütopyalar yeryüzü cennetleri olarak tanımlanabilir. Sınırları ve boyutları kesin çizgilerle ortaya konulmuş bir evren anlayışının ifadesi olan ütopyalar küçük, kendi içine kapalı ve zihinde varlık bulan “kozmoz”lar olarak değerlendirilebilir. Bunun bir yansıması şeklinde genellikle bir “ada” mecazı çerçevesinde dile getirilen ütopyalar her türlü karmaşa ve karışıklıktan uzak, hiçbir tehlikenin ulaşmadığı bir evren anlayışının düşyurtları olarak değerlendirilmektedirler. Varoluşsal olarak yaşadığı “topia”yı kendisine merkez olarak kabul eden insan, ilk dönemlerden itibaren içinde yer aldığı küçük dünyasının dışında yer alan her unsuru hayatî tehlike arz eden niteliklerle tasvir ederek anlatmış olup, ütopyaı güvenle varılacak korunaklı bir limanın ifadesi olarak kullanmıştır (Durak, 2006: 35).

Bu noktada belirlemek gerekir ki; elbette bütün ütopyalar yukarıda sıralanmış olan 5 ütopyadan ibaret değildir. Örneğin; Ali Şeriatî'nin ve Seyyid Kutub'un eserleri İslâmî bir ütopyanın inşasında, “Geriye Bakış” ve “Hiçbir yerden Haberler” ile Edward Bellamy'nin *Gidilmeyen Yol* adlı eseri sosyalist bir ütopya olarak, Johanna Russ'un “the Female Man (Dişi Adam)” ve “Onların İkisi” ile “Herland” ve “Woman on the Edge of Time” adlı eserler feminist ütopyalar olarak öne çıkmaktadırlar.

1.2.1 Platon'un Devlet'i

Atina'da M.Ö. 427'de doğmuş olan Eski Yunan filozoflarından Platon (ö. M.Ö. 347), yaklaşık seksen yaşındayken yine burada ölmüştür. Platon Sokrates'in öğrencisi olup, hocasının ölümünün ardından Sicilya'ya giderek burada Akademia'yı kurmuş ve burada uzun süre eğitim-öğretim faaliyetlerine devam etmiştir (Gökberk, 2010: 53-54).

Devlet adlı eserde; “İdeal bir devlet nasıl olmalıdır?”, “Adalet nedir?”, “Devlette bulunması gereken erdemler nelerdir?”, “Yöneticilerde bulunması gereken özellikler nelerdir?” soruları ile ideal devlet hakkındaki sorular cevaplanmaya çalışılmıştır.

Platon, ideal devletinde mutluluğu amaçladığını belirterek bununla tek bir kişinin ya da bir topluluğun mutlu ve huzurlu olmasının değil, devletin bütün yurttaşlarının mutlu ve huzurlu olmasının kastedildiğini belirtmiştir. Platon, filozofların okumayı seven, bilgiye aşık, gerçekleri görebilen, adaletli olmayı amaçlayan ve zeki bireyler olduğunu belirterek “Yönetici filozof, filozof yönetici olmalıdır” şeklinde devletin başında filozofların olması gerektiğini belirtmiştir (Platon, 2010: 270 (420-b); Ayaz, 2008: 180).

Platon, toplum düzenini sağlayabilecek dört erdem üzerinde durmuş olup; bunların ilk üçü devletin karar verme sürecine katkı sağlayabilecek olan bilgelik, hiçbir güçten ya da saldırıdan korkmayacağı cesaret, insanın kendi zevkine ve nefsine hâkim olabileceği

ölçülülüktür. Tüm bu üç erdemin birbirleriyle uyum ve işbirliği içerisinde olması halinde devlette adalet ortaya çıkacaktır (Platon, 2010: 286-301 (428-a-429-c-430-e-433-b)).

Platon, toplumu “çalışanlar” (işçiler ya da zanaatkârlar), “bekçiler” ve “yöneticiler” şeklinde üç sınıfa ayırarak her bir sınıfın kendi üzerine düşen görevleri yerine getirmesi gereken bir devlet modeli oluşturarak, her bir sınıfın yapacağı işleri, alacağı eğitimleri ve kimlerin hangi sınıfa dâhil olacağı şeklindeki tüm şartları ortaya koymuştur. Buna göre; yöneticilerin kendi çıkarlarını gözetmeyerek halkın çıkarını gözetmeleri; dış güçlere karşı devleti koruyan, içeride de suç işlenmesini engelleyerek halkın huzurunu sağlayan güçlü ve cesur bekçilerin görevleri süresince görevlerini layıkıyla yapmaları; son olarak da diğer sınıfların her türlü ihtiyacını karşılayabilmesi için üretimde bulunacak olan işçiler ya da zanaatkârlar sınıfının devletin tüm ihtiyaçlarını karşılaması istenilmiştir. Ayrıca sınıflar arasındaki geçişlere izin verilmediği, herkesin bir alanda uzmanlaşarak hayatına o şekilde devam edeceği Platon tarafından belirtilmiştir (Platon, 2010: 117 (342-e), 228 (397-e), 262 (414-b)).

1.2.2. Fârâbî'nin el-Medinetü'l Fâzıla'sı

Bir Türk-İslâm filozofu olan Fârâbî, M.S. 870-950 arasında yaşamış olup, eseriyle idealindeki devleti tasarlayarak tüm dünyada yaşayan topluluk ya da milletlerin mutluluğa kavuşmasını hedeflemiştir.

Eserinde şehirleri erdemli ve erdemli olmayan şehirler olarak nitelendiren Fârâbî'ye göre, “İnsanları kendileriyle gerçek anlamda mutluluğun elde edildiği şeyler için birbirlerine yardım etmeyi amaçlayan bir şehir, erdemli ve mükemmel şehirdir”. Bununla birlikte Fârâbî'nin ideal devletinde erdemli şehirlerle uyuşmayan onlara benzemeyen, aksine onlara zıt ve ters olan şehirler de bulunmaktadır. Bu şehirlerin halkı hayat tarzları ve hayat bakışları açısından erdemli şehir halkları ile zıt bir yapıda bulunmaktadırlar. Sözkonusu şehirler; mutluluk kavramından uzak olan “cahil şehir”, Fârâbî'nin fâsık olarak nitelendirdiği “bozuk şehir”, karakteri değişmiş olan “mubaddala şehir” ve doğru yolu bulamamış ya da yanlışlık içerisinde olan “dâllâ şehir”dir. (Fârâbî, 2011: 98-107).

Tek başına olduğunda insanın hayatını zor idame ettirebileceğini, ancak bir topluluk içinde yaşaması ve toplumun diğer üyeleri ile yardımlaşması halinde ihtiyaçlarını karşılayabileceğini belirten Fârâbî, sözkonusu ihtiyaçların giderilebilmesi için devlet kurmanın gerekli olduğunu ifade ederek devleti adeta canlı bir bedene benzetme yoluna giderek çeşitli açıklamalar yapmıştır (Fârâbî, 2011: 97-98).

Devleti bir organizma gibi gören ve devletin çeşitli organlardan oluştuğunu ifade eden Fârâbî; devleti insan vücuduna benzemekte olup, kalbi ve diğer organları uyum içinde çalışmalıdır, bunun olmaması halinde organizmanın sağlığı nasıl bozulursa devletin de o şekilde bozulması mümkündür (Çüçen, 2000: 119).

Doğu ve İslâm kültürü açısından bir başka önemli eser ise 1106-1186 yılları arasında yaşamış olan İbn Tufeyl'in “Hayy bin Yakzan” adlı romanıdır. İnsan eli değmemiş bir doğada sadece fitrî aklın yönelişleri sayesinde bir insanın neleri başarabileceği konu edinen bu eser, Dünya'da felsefî romanın olduğu kadar Robinsonad/Adasal roman türünün öncül örneklerinden biri olmuştur. Hayy'ın ıssız bir adada tek başına geçen yıllarını işleyen bu eser, kişinin aklı yoluyla da Allah'a iman edebileceğini göstermek için yazıldığından imtihan salonunu değil, imtihan edileni anlatmaktadır (Özgül, 1988: 136; İbn Tufeyl, 2006: 11; Yumuşak, 2012: 50-51).

1.2.3. Thomas More'un Ütopya'sı (1515-1516)

Ütopya teriminin ilk kez kullanıldığı ve tam adı “De Optimo Reipublicae Statu deque Nova Insula Utopia” olan eser yayınlandığında büyük bir ilgi görmüş olup, döneminin toplumsal şartlarının izlerini taşımakla birlikte sonrasında da etki uyandırmıştır. Latince olarak

iki kitap halinde 1515-1516 yıllarında kaleme alınan eserde dönem itibarı ile yaşanmakta olan toplumsal çarpıklıkların gösterilmesi amaçlanmıştır (More, 2010: 8, 155).

Kral Utopus'un fethinin ardından Ütopya Adası onun döneminde ekonomik ve kültürel açıdan çok yükseğe çıkmış olup; halk, huzurlu ve mutlu bir yaşam geçirmiştir. Korunaklı ve güvenli olan Ütopya Adası fiziki görünüm itibarı ile hilal şeklinde olup; elli dört şehirden oluşan adadaki şehirlerin tamamının mimarisi, dili, gelenek ve görenekleri, coğrafi yapısı aynıdır; ayrıca şehirlerarasındaki mesafe eşit olup, sadece bir şehri bilen bir kişi bile bütün şehirlerin özelliklerini kavrayabilir (More, 2010: 58-62).

Yöneticilerin seçimle belirlendiği ve ülke için alınması gereken bütün kararların mecliste görüşüldüğü Ütopya, halkı ilgilendiren kararların seçimle kurulmuş olan mecliste alınması açısından ada mensuplarının demokratik yönetim anlayışına sahip olduklarını ortaya koymaktadır (More, 2010: 65).

Eş seçimi konusunda oldukça titiz olan Ütopyalılar'da boşanma ancak tarafların karşılıklı rıza göstermeleri halinde olmakta ve boşanmalar çok nadir görülmektedir. Tek eşliliğin benimsenmiş olduğu Ütopya'da, evlilik öncesi ilişki kuranlar ağır bir şekilde cezalandırılmaktadır. Kadınların on sekiz, erkeklerin ise yirmi iki yaşından önce evlenmesine izin verilmemektedir (More, 2010: 107-108).

Çok az yasası bulunan Ütopya'da zina dışında herhangi bir suçun cezası bulunmamakta olup, zinanın cezası köleliktir. Ömür boyu devam etmeyen kölelikten kişilerin kurtulabilmesi için tek yol kişinin prensten af dilemesi ve bunun kabul edilmesi ya da halkoylamasıdır. Suç işlemediği halde tasarlayanın da aynı cezaya çarptırıldığı Ütopya Adası'nda, halkın suçlardan uzak durmaları halinde çeşitli ödüller kazanmaları öngörülmüştür (More, 2010: 109-110).

Özel mülkiyete yer verilmeyen Ütopya Devleti'nin başkenti Amaurot olup; halk, geçimini tarım ve hayvancılıktan sağlamaktadır. Devletin bütün mensuplarının çalışmaya büyük önem vermesi istenerek çocuklar ve yaşlılar dışında ülkede çalışmayan kimsenin kalmaması tasarlanmış olup, babadan oğula mesleklerin sürdürülmesi öngörülmüştür. Çalışma süresi günde altı saat olarak düzenlenmiş olup, Ütopyalılar öğleden önce üç saat çalışırlar ve sonrasında öğle yemeği yerler akabinde ise iki saatlik bir dinlenmenin ardından tekrar üç saat çalışmanın ardından akşam yemeği yerler, akşam saat sekizde yataklarına çekilirler ve sekiz saat uyurlar (More, 2010: 62-68). Thomas More'un Ütopia Adası;

- 500 mil'e 200 mil büyüklüğünde yarım çember (hilâl) şeklinde bir ada,
- Ortası geniş bir körfez olan hilâlin iki ucunun arası yaklaşık 11 mildir,
- Aynı plana uyularak kurulan ve birbirine eş 54 kent,
- Kentler dört eşit bölmeye ayrılmaktadır,
- Surları, taş köprüleri, temiz ve ferah sokaklarıyla yaşanabilir alanlar,
- Tek katlı kerpiç evlerin yer aldığı eski ütopya evleri yerine taş veya tuğladan üç katlı sağlam yapılar,
- Her evin arkasında meyve ve sebze yetiştirilen ağaçlar, çiçekler ve yararlı bitkilerin bulunduğu büyük bahçeler,
- Özel mülkiyetin tamamen yasak olduğu toplumda mülkiyet duygusuna engel olmak için, numara seçilerek her on yılda bir ev değiştirilmesini sağlayan bir sistem bulunmaktadır.

1.2.4. Tommaso Campanella'nın Güneş Ülkesi (1602/1613)

Campanella, toplumsal otoriteye karşı olan düşünceleri ve felsefi görüşleri sebebiyle uzun yıllar hapiste kalmış ve doğruluğunu düşündüğü görüşlerini değiştirmeyerek görüşlerine bağlı kalmaya devam etmiştir. Onun bu eseri kaleme almasında hem yaşamış olduğu sıkıntıların hem de Aristoteles karşıtı doğa bilimci Bernardino Telesio'nun etkisi olmuştur (Campanella,

2007: 10,16). İlk olarak La Citta del Sole adıyla 1602'de İtalyanca yazılan eser, daha sonra 1613'te daha geniş kitlelere ulaşması amacıyla Latince olarak yeniden kaleme alınmıştır.

Dünya seyahatinin bitimine az bir zaman kala Hint Okyanusu'nda yer alan, günümüzde Seylan ya da Sri Lanka olarak adlandırılan Taprobana Adası'nda kalmış olduğu dönemde kazanmış olduğu bilgiyi Baş Hospitalarius (hastane rahibi) ile paylaşan Cenevizli bir deniz kaptanının diyalogları şeklinde kaleme alınmıştır.

Büyükçe bir tepenin üstünde bulunan geniş bir ovada 3 millik bir çapa yayılarak kurulduğu belirtilen Güneş Ülkesi'nin etrafında yedi adet çember bulunmakta olup, iç duvarlarına dünyaya ait kültür, bilim ve sanat eserleriyle ilgili bilgilerin yansıtıldığı sözkonusu halkalar ülkeyi korunaklı ve güvenli hale getirmektedir. Her bir halka bir gezegen adıyla isimlendirilmekte olup, birbirlerine dört farklı yolla bağlanan ve bu yolları bir kapıyla kapatan bir güvenlik mekanizması bulunmaktadır (Campanella, 2007: 20,41-47).

More, Utopialılar'ı Yunanlılar'a dayandırırken Campanella köken bakımından ada halkını yine yüksek bir medeniyete sahip olan Hindistanlılar'a dayandırmayı uygun bulur. Güneş Ülkesi, evrenin kusursuz bir imgesidir. Ülkenin yönetimi Platon'da olduğu gibi filozof bir monarka emanet edilmiştir (Küçükcoşkun, 2006: 14). Aynı zamanda bir rahip olan "Sol (Güneş)" adında bir idareci tarafından ülke yönetilmekte olup, bu yöneticinin savaş ve barıştan sorumlu Pon (Güç), bilim ve sanattan sorumlu Sin (Bilgelik) ile hayvan ve insanların üremesinden sorumlu olan Mor (Sevgi) adında üç yardımcısı vardır (Campanella, 2007: 39).

Evlenme yaşı sınırlaması olan Güneş Ülkesi'nde kadınların ondokuz, erkeklerinse, yirmibir yaşına gelmeden evlenmelerine ya da evlilik dışı ilişki kurmalarına yönetici yardımcısı olan Mor (Sevgi) tarafından izin verilmemektedir. Eşcinsel ilişkinin cezalandırıldığı Güneş Ülkesi'nde, aynı suçun tekrarlanması halinde ölüm cezası verilmektedir (Campanella, 2007: 71-73).

Komünist bir yaklaşıma sahip olan bu ütöpik ülkede özel mülkiyet yerine ortak mülkiyet esas alınmakta, ülkedeki işlerin iş bölümü yapılarak, kadın ve erkek ayrımı gözetilmeksizin paylaşımı yapılmaktadır. Her şeyin ortak olduğu ülkede, bunların paylaşılmasında yönetenler yetkili olup, paylaşırma sırasında yöneticilerin adaletli davrandığı öngörülmektedir. İşbölümü belirlenirken kadın ve erkek ayrımı bireylerin gücüne göre yapılarak ağır işler erkeklere, hafif işler ise kadınlara verilmiştir. Ayrıca ülkede yaşayan tüm halkın çalışma hayatına katılması halinde ülkenin ekonomik seviyesinin yükseleceği ve refahın artacağı inancı hâkimdir. Çalışma hayatına katılabilmek için halkın fedakârlık yaptığını düşünen Campanella, halkın parayı kullanmamasını, para yerine takas yaparak ihtiyaçlarını karşılamasını düşünmüştür (Campanella, 2007: 49, 65, 109). Campanella'nın Güneş Ülkesi;

- Bir ada üzerindeki ovada bulunan bir tepede kurulmuş bir kent mevcuttur,
- Çapı 2-3 tüm çevresi 7 mile ulaşan bir halka halinde kurgulanmıştır,
- Her birinin bir kapıyla bittiği dört ayrı yolla birbirine bağlanan 7 çember kenti oluşturmaktadır,
- Her halka bir sur ve kapılar bir burç olarak tasarlanmıştır,
- Birbirine benzeyen düzlükler ve konakları kuşatan sütunlu galerilerle süslü çifte duvarlar arasında yürünerek kentin son çemberine varılmaktadır,
- Bu çemberin ortasında bulunan tepenin doruğuna yerleşmiş, geniş bir düzliğe oturan bir tapınak bulunmaktadır.

Her binanın cephesinde güneş saati, öğretici bilgilerle donatılmış duvarlar, pencere ve kapılar çemberin iç kısmında ve konkav haldedir. Her yapı üç katlıdır, iç revakta tüm yapıların bahçesi vardır, şehrin bağlantılarını sağlayan yeraltı tünelleri vardır ve yeraltı kaynaklarından beslenen sular aracılığıyla çeşmelere bağlantılar yapılmaktadır.

1.2.5. Francis Bacon'un Yeni Atlantis'i (1627)

Bacon'ın siyasetten çekildiği 1624'te kaleme aldığı Yeni Atlantis adlı eseri tamamlanamamış olmakla birlikte, 1627'de Dr. Rawley tarafından yayınlanmış olan ve ada metaforunu kullanan bir diğer klasik ütöpik eserdir. Önce İngilizce, sonrasında Latince yazılan eserde Eski Atlantis'in bir yıkım sonucu battığı bir dönem sonrasında, bazı ada sakinlerinin çıkmayı başarabildiği bir diğer adı Bensalem Adası olan Yeni Atlantis Pasifik Okyanusu'nda İspanya'nın batısında yer alan bir ada devleti anlatılmaktadır. Ada sakinlerinin dünyanın geri kalanıyla bir ilişkisi ve bağlantısı bulunmamakta olup, ada tanınmamaktadır. Adaya ziyarette bulunmak isteyenlerin girişine izin verilmemekte olup; bunun sebebi, Amerikalılar'ın adaya daha önce olan saldırılarıdır (Bacon, 2007: 77).

Halkın çoğunun yöneticilerden ve yaşam kalitesinden memnun olduğu Yeni Atlantis'te başka milletlerden de bir kısım insan vardır ve onlar da yöneticilerden memnundur (Bacon, 2007: 95-97).

Peru'dan elli bir kişi ile hareket eden bir yolcu gemisinin, yolculuk sırasında yaşamış oldukları olayların işlendiği eserde yolcular Yeni Atlantis'e gelmişler ve burada yerel halkın tüm milletlerin kültürlerini, yaşam biçimlerini ve dillerini tanıyıp bilmelerini şaşkınlık ve hayretle karşılamışlardır. Onların dünyadaki tüm milletlerin her şeyini bilmeleri, dünyanın çeşitli ülkelerine deniz yolculukları yapmalarından olup, ada halkı başka ülkeler hakkında bilgi sahibidirler (Bacon, 2007: 63, 77). Eserin ilerleyen bir aşamasında gemi yolcularından sadece birine Solomon (Süleyman) Evi'nin rahibi tarafından bu evin kuruluş amacı, kullanmış oldukları araç ve gereçler, ayrıca seyahate çıkan görevlilerin yapmaları gereken görevleri anlatılmış ve bu sayede yolcuların merakları giderilmiştir. Anlatıya göre; Yeni Atlantis'in bir devlet olarak gelişmesi ve büyümesinde Kral Salomon'a etkili olmuş ve Solomon Evi isminde bir yapının ortaya çıkmasını sağlayarak her türlü bilim, teknik ve sanatta ilerlemenin ülkede gerçekleşmesini sağlamıştır. Hatta oniki yılda bir adadan iki gemi ile Solomon Evi üyelerinden üçer kişinin dünyanın birçok farklı yerine yolculuklar yaparak gördükleri her türlü yeniliği adaya getirmek için görevlendirilmişlerdir (Bacon, 2007: 81-111).

2. Türk Edebiyatı'nda Ütopya

Türk edebiyatında 19. yy.'ın ikinci yarısından itibaren görülmeye başlanan ütöpik özellikler taşıyan eserlere 20. yy.'dan itibaren daha sık görülmeye başlanmıştır. Özellikle 1980'den sonra bu eserlerde dikkat çekici bir artış yaşanmıştır. Burada dikkat edilmesi gereken nokta, Türk edebiyatındaki eserlerin başlı başına ütöpik eserler olmasından ziyade fantastik ve bilimkurgu türleri ile iç içe geçmiş olmalarıdır.

Bu aşamada ilk olarak başlangıcından 1980'e kadar olan dönem itibarı ile ütöpik eserlere kısaca değinilerek, akabinde 1980 sonrasında ütöpik özellikler taşıyan eserler ele alınmaya çalışılacaktır.

2.1. Başlangıçtan 1980'e Kadar Ütöpik Eserler

Batı etkisinin görülmeye başlanması ile birlikte 19. yy.'ın ikinci yarısından itibaren Türk edebiyatında ütöpik özellikler taşıyan eserler yavaş yavaş görülmeye başlar. İlk iki eser aynı adı taşımaktadır. İlki Ziya Paşa'nın siyasi açıdan kısmî de olsa ütöpik özellikler taşıyan 1869 tarihli "Rüya"sı, ikinci ise Nâmık Kemal'in ideal bir toplumu bir anlatmaya çalıştığı 1872 tarihli "Rüya"sıdır. Yüzyılın sonlarına doğru 1895'te yayımlanan ve Ayasofya Câmîi'nde devrin hükümdarı II. Abdulhamid Han'ın yargılanışı bir rüya atmosferinde anlatan "Mahkeme-i Kübra" ile Servet-i Fünûncular'ın Yeni Zelanda'ya gitme fikirleri kapsamında ütöpik arayış ve fanteziler içeren 1899 tarihli "Yeşil Yurd" tasavvuru öne çıkmaktadır. Aynı yıl, Hüseyin Cahit'e ait "Hayat-ı Muhayyel" ile Tevfik Fikret'in "Ömr-i Muhayyel" dikkat çekmektedir. Ütöpik eserlerin sayısında 20. yy. ile birlikte bir artış görülmektedir. Bir şair olarak Ahmet Hâşim'in

1909 tarihli “O Belde” şiiri ütöpik özellikler taşımakta olup, II. Meşrutiyet döneminde Halide Edip’in 1912 tarihli olan ve Türkçü özellikler gösteren “Yeni Turan” romanı ile Ali Kemal’in 1913/1914 tarihli “Fetret” eseri öne çıkmaktadır. Yine bu dönemde Türkçü-Turancı fikirler içeren 1913 tarihli “Kızıl Elma” şiiri ile 1917 tarihli “Kızıl Elma Neresi” hikayesi Ziya Gökalp’in ütöpik özellikler taşıyan eserler olup, Ömer Seyfettin’in 1914 tarihli “Mehdi” hikayesi de ütöpik özellikler taşımaktadır. Cumhuriyet Dönemi ile birlikte siyasi özellikler gösteren ve ulus-devlet düşüncesini destekleyen ütopya türünde romanların yoğun olarak yazıldığı görülmeye başlanır. İlk eser Ahmet Ağaoğlu’nun ait 1930 tarihli “Serbest İnsanlar Ülkesinde”si olup; 1933 tarihli “Semavi İhtiras” ise Raif Necdet Kestelli’ye aittir ve döneminin 20 yıl sonrasında bütün sorunlarını aşmış olan müreffeh Türkiye’den bir kesit sunulmaktadır. Cumhuriyet Türkiye’sinin geleceğinin tasarlandığı “Ankara” romanı ise 1934 tarihli olup, Yakup Kadri Karaosmanoğlu’na aittir. Memduh Şevket Esendal’ın 1940 tarihli “Yurda Dönüş” eseri ütöpik özellikler barındırmakta olup, eserde köycülük politikaları ile ileri ve gelişmiş bir Türkiye tasavvur edilmektedir (Özgül, 2004: 106-107; Öztürk, 1992: 92).

Tek parti yönetiminin bitmesi ile birlikte 1950’lerden sonra Cumhuriyet öngörüsü ile sınırlanmış olan ütopya anlayışında farklılıklar ortaya çıkmıştır. Bu dönemde Peyami Safa’nın “Yalnızız” adlı romanda eserin kahramanının 150 yıl sonrasını anlattığı kurmaca ülke Simeranya mükemmel bir ada hayatı bağlamında tamamlanmamış bir ütopya projesi olarak anlatılmaktadır. Köy romanlarının sıkça görülmeye başladığı 1960’larda ise Şevket Süreyya Aydemir’in “Toprak Uyanırsa: Ekmeksiz Köy Öğretmeninin Hatıraları” romanı 1963’te yayımlanır ve eserde bir köy öğretmenin öncülüğünde büyük bir gelişme göstererek zenginleşen bir köyü anlatılmaktadır. İlerleyen yıllarda Melih Cevdet Anday’ın 1975 tarihli “Raziye”si ile Pınar Kür’ün 1976 tarihli “Yarın Yarın”ı ütöpik özellikler taşıyan eserler olarak görülmektedir.

2.1. 1980 Sonrası Ütöpik Eserler

Ütöpik özellikler taşıyan eserlere 1980 sonrasında daha sık rastlanmaktadır. Bu artışta 1980 sonrası yaşanan siyasi ortamın etkili olduğu yönünde bir öngöründe bulunulabilir. Ancak, dikkat çeken nokta bu dönemdeki eserlerin bir kısmının hem ütöpik hem de distöpik öğeleri bir arada barındırmalarıdır.

Bu dönemde dikkat çeken ilk eser önce bir seri yazı olarak gazetede yayımlanan daha sonra ilki 1985’te daha sonraki baskısı ise 1999’da yapılan “2027 Yılıının Anıları”dır. Eser, ütöpik özellikler barındıran fütürist bir kurgu olarak değerlendirilebilir. İkinci eserse Gülten Dayıoğlu’nun çocuklara yönelik olan ve atom çağından sonraki ışın çağında geçen “Işın Çağı Çocukları” olup, eserde iktidar gücü, bilim, bilim kurgu, mutluluk, yeni buluşlar, yeni dünya düzeni, teknolojik gelişmeler, toplum hayatı, toplumlar arası ilişkiler, savaş ve eşitlik gibi konular düzleminde yoğunlaşan, bilimkurgu ile ütopyanın iç içe geçerek bütünleştiği bir yapıdadır. İlk baskısı 1990 tarihli olan “Taormina” adlı eser Hilmi Yavuz’a ait olup, fantastik ve ütöpik boyutta gelişen postmodern bir kurmacadır. Ütopya özelliği öne çıkan bir diğer ise İlhan Mimaroglu’nun 1997 tarihli “Yokistan Tasarısı” olup, klasik ütopyalara en yakın eser olarak dikkat çekmekte olup, 18. yy.’dan itibaren çokça görülen sosyalist ütopya geleneğine bağlıdır. İlk romanı olan “İki Yeşil Su Samuru, Anneleri, Babaları, Sevgilileri ve Diğerleri” ile 1991’den itibaren Buket Uzuner’in çeşitli romanlarında ütöpik öğeler görülmektedir. Uzuner’in ütopya arayışı, bazı eserlerinde sadece bir kahramanın temsil ettiği ideal bir yaşam alanına ait bazı özellikler gösterirken bazı eserlerinde temel ve önemli bir yapı ortaya koyar. Uzuner’in “Balık İzlerinin Sesi” adlı romanı 1992’de yayımlanmış olup, çeşitli başlıklar taşıyan 6 bölümden oluşmaktadır. Eser bilimkurgu ile fantastiğin, polisiye roman ile eleştirici alegorinin, macera anlatışı ile psikolojik dramın, kara komedi ile absürd tiyatrunun ve ütöpik idealizmin bulunduğu çok katmanlı bir yapıya sahiptir. Reşat Karakuyu’nun 1998’de yayımlanmış olan “Ütopya Mistik Masal Dünyası” adlı romanı felsefi ve alegorik masal özellikler taşımakta olup, yer yer ütöpik öğeler eserde görülmektedir. Fantastik unsurların masal öğeleriyle iç içe geçtiği

eserde ütopya kaynaşır ve daha çok gizli imgeler olarak varlığını sürdürür. Alev Atlı'nın 2001 tarihli olan "Schrödinger'in Kedisi Rüya" adlı romanı ütopik öğeler barındırmakta olup, fantastik motiflerin ve oyun fikrinin geniş yer tuttuğu eser iyimser bir gelecek kurgusu olarak karşımıza çıkar. Armağan Ethemoglu'nun 2004 tarihli "Son Masal" adlı romanı ütopik öğeler taşıyan bir diğer eser olup, postmodern bir anlatımla yeni dünyalar kurma yoluna gider. Ütopyalar genel olarak kollektif yapıda olup, genel anlamda teorik açıdan kişiler önemsenmez. Bu eseri diğer ütopyalardan ayıran temel özellik, çatışma alanının kişilerin derinlemesine tahlilini de getirmesidir. Mehmet Açar'ın "Siyah Hatıralar Denizi" adlı eseri 2005 tarihli olup, fantastik öğeler ile ütopik unsurların bir araya geldiği bir eserdir. Romanda fantastik yapı daha baskın olup, ütopik kurgu rüya, düş, zaman, çocukluğa dönüş ve geçmiş zaman gibi çeşitli unsurlarla beraber örülmüştür.

2.3. Mekân ve Zaman Temaları Bakımından 1980 Sonrası Türk Edebiyatı'nda Ütopyalar

Yukarıda ele alınan eserlerin mekân bakımından dağılımı aşağıdaki gibidir:

- i. Olay örgüsü adada geçen eserler: Yokistan Tasarısı.
- ii. Olay örgüsü ana kıtada ve adada geçen eserler: Balık İzlerinin Sesi.
- iii. Olay örgüsü uzak bir yerde soyut düzlemde geçen eserler: Taormina, Ütopya Mistik Masal Dünyası, Son Masal, Siyah Hatıralar Denizi.
- iv. Olay örgüsü ana kıtada belirli bir ülkede geçen eserler: 2027 Yılı'nın Anıları, Schrödinger'in Kedisi Rüya, İki Yeşil Su Samuru Anneleri, Babaları, Sevgilileri ve Diğerleri.
- v. Olay örgüsü uzayda geçen eserler: Işın Çağı Çocukları.

Yukarıda ele alınan eserlerde zamanın kurgulanışı geçmiş, şimdiki ve gelecek zaman düzlemi açısından aşağıdaki gibidir:

- i. Geçmiş zaman: Son Masal.
- ii. Şimdiki zaman: Taormina, İki Yeşil Su Samuru Anneleri, Babaları, Sevgilileri ve Diğerleri,
- iii. Gelecek zaman: 2027 Yılı'nın Anıları, Işın Çağı Çocukları, Yokistan Tasarısı, Schrödinger'in Kedisi Rüya, Siyah Hatıralar Denizi,
- iv. Zamanda belirsizlik: Ütopya Mistik Masal Dünyası.

Genel Değerlendirme ve Sonuç

Çalışma kapsamında kısa bir değerlendirmeye tabi tutulması hedeflenmiş olan farklı dönem ve zamanlarda kaleme alınan sözkonusu ütopik eserlerde düşünürler, halkın mutlu ve huzurlu bir şekilde yaşamlarını sürdürebilmeleri için gerekliliğini öngördükleri siyasi, ekonomik, sosyal, dini ve hukuki sorunlara önem vererek, sıkıntıların önüne geçilmesi ve/veya çözülmesi amaçlanarak çaba sarf edilmiş olup; mükemmel ya da iyi bir dünya kurmak amacı ile bu ütopyalar ortaya konulmuşlardır. Diğer bir ifade ile ütopyaların çıkış noktası yaşadıkları dönemdeki siyasi, kültürel ve ekonomik bunalımlar sonucu daha iyiye ve güzele ulaşma arzusudur.

Sosyal ve ekonomik hayatın eşitlik üzerine kurulu olan bu ütopik şehir veya ülkelerde yaşamlarını sürdüren bireylerin tümünün aynı büyüklükte ve özellikte olan her şeye eşit oranda sahip olduğu belirtilmiş olup, her şeyin önceden tasarlandığı ve olumsuz giden bir şeyin olmadığı görüşü öne çıkmaktadır.

Sözkonusu ütopyalar istenilen ya da beğenilen ütopyalar olup, halkın ekonomik, özgürlük ve mutluluk problemleri yoktur. Ütopyalar aracılığı ile birçok ütopik ülke, şehir, adalet, aile, din, eğitim, savaş, sosyal hayat, evlilik, yöneticiler, tarım ve hayvancılık gibi konularda bilgi sahibi olunur.

Ütopyalar toplumsal ve siyasal yapılanmalar ile ahlâkî erdemlerin bir araya gelmesi sayesinde tüm dünyaya örnek oluşturacak bir düzen kurarak, yepyeni bir şehir, ülke hatta dünya kurma yoluna giden bu yapılanma sırasında bazen başarılı olunmuş bazen de başarısız olunmuştur.

Ortaya çıktıkları dönemlerdeki siyasi, kültürel ve ekonomik nedenlerden dolayı ütopyaların hemen hemen tamamında farklı yönetim biçimleri ortaya çıkmıştır.

Ütopyaların bazılarında aileye önem verilirken, bazılarında ise önem verilmemektedir. el-Medinetü'l Fâzıla, Ütopya ve Yeni Atlantis'te aile kurumuna önem verilirken, Devlet ile Güneş Ülkesi'nde aile kurumuna önem verilmemektedir.

Din olgusu ütopyalarda önemli bir yer işgal etmiş olmakla birlikte belli bir dini inanç yönlendirmesi üzerinde durulmamıştır. Çok tanrıcılıkla beraber Musevilik, Hristiyanlık ve İslam Dini'nin yanı sıra güneş ve aya tapma gibi inanç türlerine hatta tanrısızlığa da izin verildiği görülmüştür.

Eğitim açısından değerlendirildiğinde ütopyaların tamamında erdemli bir toplumu oluşturucu bir güç olması nedeniyle eğitimin bir araç olarak kullanıldığı görülmektedir. Eğitim sayesinde erdemli bir insan, toplum, şehir ve devlet olunabilmesi başarılmış olup, bu nedenle eğitimin önemsenmemesi ütopyalarda düşünülemez. Birçok ütopyada eğitimler uygulamalı olup, toplumun ahlâkının eğitimle sağlanması hedeflenmiştir.

Adalet önemli bir konu olup, ütopyaları ayakta tutacak olan en önemli unsur olarak düşünülmüştür. Gerçekte var olmayan ütopyaların kurulup gelişmesinde adaletin katkısı önemli bir yer işgal etmekte olup, ütopyalarda adalet mutlaka sağlanmalıdır. Suç işleyenin mutlaka cezalandırılması gerekliliği açık olup, eğer cezalandırılmazsa toplumsal bir düzenden söz edilebilmesi mümkün değildir. Kişilerin adaletli olması halinde toplumsal huzurun sağlanacak olması, adaletin ütopyalar açısından vazgeçilmez bir unsur olduğunu göstermektedir.

Ahlâkî açıdan ele alındığında ise Platon'un Devlet'inde, Fârâbî'nin el-Medinetü'l Fâzıla'sında sadece devlet, halkın ahlâklı ya da ahlâksız olmasına doğrudan etki yapmakta; More'un Ütopya'sı ile Campanella'nın Güneş Ülkesi'nde hem devlet hem de halkın sahip olmuş olduğu örf ve adetler ile eğitimin, dinin ve adaletin halkın ahlâklı ya da ahlâksız olmasında rolü olduğu görülmektedir. Bacon'un Yeni Atlantis'indeyse halkın ahlâkını belirleyen herhangi bir unsur üzerinde durulmamış olup, burada yaşayan halkın ahlâkî düzeylerinin zaten yüksek olduğu ifade edilmiştir.

Son olarak, ütöpik eserler eser sahipleri açısından ele alınırsa; ütöpik eserler felsefeciler tarafından kaleme alınmışlardır. Yazıldıkları dönemler bağlamında değerlendirildiklerinde ütöpik eserler genel olarak 18. yy. öncesine aittir. Görsel açıdan ele alındığında ise, barındırdıkları çeşitli öğeler çeşitli sinema ve televizyon yapımlarında ele alınmakla birlikte bir bütün olarak ütöpik eserler ekrana yansıtılmamıştır.

KAYNAKÇA

- AÇAR, Mehmet (2005). *Siyah Hatıralar Denizi*, İstanbul: İthaki Yayınları.
ADIVAR, H. Edip (1912). *Yeni Turan*, İstanbul: Orhaniye Matbaası.
AĞAOĞLU, Ahmet (1930). *Serbest İnsanlar Ülkesi*, İstanbul: Sanayi-i Nefise Matbaası.
ALATLI, Alev (2001). *Schrödinger'in Kedisi Rüya*, 5. Baskı, İstanbul: Alfa Yayınları
ALİ KEMAL, *Fetret*, Dersaadet [İstanbul]: Muhtar Halid Kütüphanesi, Matbaa-i Hayriye ve Şürekası, 1913/1914.
ALTAN, Çetin (1999). *2027 Yılı'nın Anıları*, İstanbul: Kaf Yayıncılık
AYAZ, Adnan (2008). "Fârâbî'de Siyaset Felsefesi Kaynakları ve Etkileri", *Basılmamış Doktora Tezi*, İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- BACON, Francis (2007). *Yeni Atlantis*, Çev. Çiğdem Dürüşken, İstanbul: Kabcacı Yay.
- CAMPANELLA, Tommaso (2007). *Güneş Ülkesi*, Çev. Çiğdem Dürüşken, İstanbul: Kabcacı Yay.
- CEVİZCİ, Ahmet (2003). *Felsefe Terimleri Sözlüğü*, İstanbul: Paradigma Yay.
- ÇÜÇEN, A. Kadir (2000). *Orta Çağ Felsefesi Tarihi*, İstanbul: İnkılap Yay.
- DAYIOĞLU, Gülten (2004). *Işın Çağı Çocukları*, 11. Basım, İstanbul: Altın Çocuk Kitapları.
- DURAK, Nejdet (2006). "Oyun ve Felsefe: Çağdaş Ütopya, SimCity", *SOBE Sosyal Bilimler Evi*, Isparta, Yıl: 1, Sayı: 2, s. 33-41.
- ETHEMOĞLU, Armağan (2004). *Son Masal*, 1. Baskı, İstanbul: Telos Yayıncılık.
- FÂRÂBÎ (2011). *İdeal Devlet "el-Medinetü'l Fâzıla"*, Çev. Ahmet Arslan, 3. Baskı, Ankara: Divan Yay.
- GÖKBERK, Macit (2010). *Felsefe Tarihi*, 19. Baskı, İstanbul: Remzi Kitabevi Yay.
- GÖKTÜRK, Akşit (1982). *Ada*, İstanbul: Adam Yayınları
- İBN TUFEYL (2006). *Hayy Bin Yakzan*, (Çev. Babanzâde Reşid - Haz. Mustafa Uluçay), İstanbul: Etkileşim Yay.
- KARAKUYU, Reşat (2000). *Ütopya Mistik Masal Dünyası*, 2. Baskı, İstanbul: Res- Kar Yayınları.
- KARAOSMANOĞLU, Y. Kadri (1934). *Ankara*, İstanbul: İletişim Yay.
- KIR, Y. E. (2007). "Klasik ve Çağdaş Ütopyalarda Din ve Toplum", *Basılmamış Yüksek Lisans Tezi*, İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İlahiyat ABD Din Sosyolojisi Bilim Dalı.
- KUMAR, Krishan (2005). *Ütopyaçılık*, Çev. Ali Somel, 1. Baskı, Ankara: İmge Kitabevi Yay.
- KÜÇÜKCOŞKUN, Y. (2006). "1980-2005 Yılları Arasında Türk Edebiyatında Ütopik Romanlar ve Ütopyanın Kurgusu", *Basılmamış Yüksek Lisans Tezi*, Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- MARSHALL, Gordon (1999). *Sosyoloji Sözlüğü*, Çev. Osman Akınhay, Derya Kömürcü, Ankara: Bilim ve Sanat Yay.
- MİMAROĞLU, İlhan (1997). *Yokistan Tasarısı*, 1. Baskı, İstanbul: Pan Yayıncılık, 1997.
- MORE, Thomas (2010). *Ütopya*, Çev. Hasan İlhan, Ankara: Alter Yay.
- ÖZGÜL, M. Kayahan (1988). "Bir Ütopya Taslağı: Hayat-ı Muhayyel", *Türk Dünyası Araştırmaları*, Sayı: 53, s. 133-160.
- ÖZGÜL, M. Kayahan (2004). *Türk Edebiyatında Siyasî Rüyalar*, Ankara: Hece Yayınları
- ÖZTÜRK, N. (1992). "Çağdaş Türk Edebiyatında Ütopya", *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Malatya: İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- PLATON (2010). *Devlet*, Çev. Cenk Saraçoğlu - Veysel Atayman, İstanbul: Bordo-Siyah Yay.
- REESE, W. L. (1999). *Dictionary of Philosophy and Religion*, NewYork.
- SAFA, Peyami (1996). *Yalnızız*, İstanbul: Ötüken Yay.
- SARGENT, L. T. (2004). "Ütopya Gelenekleri: İzlekler ve Varyasyonlar", *Kitaplık*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, Sayı: 76, s.91-101.
- SARGIN, G.A. (2003). "Sapkın Mekânlar", *İstanbul Bienali Kapsamında Annex Yayını İçinde*, s.1-2.
- TANYELİ, U. (1993). "Zihinsel Yapımız Ütopyaya Kapalı Mı?", *İstanbul Dergisi*, İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları, Sayı: 5, s.22-25.
- TÜRK DİL KURUMU, Türkçe Sözlük, <http://tdkterim.gov.tr/bts/> ET. 13.11.2014
- ULAŞ, S. Erk (2002). *Felsefe Sözlüğü*, Ankara: Bilim ve Sanat Yay.
- UZUNER, Buket (1999). *Balık İzlerinin Sesi*, 14. Basım, İstanbul: Remzi Kitabevi.
- UZUNER, Buket (2002). *İki Yeşil Susamuru Anneleri, Babaları, Sevgilileri ve Diğerleri*, 40. Basım, İstanbul: Everest Yayınları
- YAVUZ, Hilmi (1995). *Üç Anlatı*, 2. Basım, İstanbul: Can Yayınları.
- YUMUŞAK, F. Canbaz (2012). "Ütopya, Karşı-Ütopya ve Türk Edebiyatında Ütopya Geleneği", *Bilig*, Sayı: 61, Bahar, s. 47-70.